

Söfn og menningarlandslag

Dálítið dæmi frá Landbúnaðarsafninu á
Hvanneyri í tilefni

Alþjóðlega safnadagsins

18. maí 2016

Í byrjun

- Hlutur á safni er ekki bara hann **einn** og sjálfur.
- Honum tengist **kunnáttan** við notkun hans og
- ...**umhverfið** sem hann var notaður í.
- Oftar en ekki er það umhverfi mótað af manninum og athöfnum hans. Umhverfið má kalla **menningarlandslag**.
- **Á tengsl þessara þátta er minnt með yfirskrift Alþjóðlega safnadagsins 2016**

Kíkjum inn í Landbúnaðarsafn

Þarna standa þeir
Guðmundur Bragi
Borgarsson og Aron Bjarni
Ísgeirsson með gömul
mjólkuráhöld, tréfötu og
bullustrokk; fyrir framan
er nýrri gerð af strokki...

**Hver eru tengsl gripanna
við umhverfi sitt?**

Við horfum yfir land Hvanneyrar handan Andakílsá. Áður fyrr var það m.a. notað til sumarbeitar fyrir kvíaær – ær sem reknar voru heim til mjalta tvísvar á dag yfir hásumarið. Úr mjólkinni var unnið smjör, skyr o.fl.

Sumargróðrinum – beitinni – var breytt í mat
handa heimilisfólkinu og söluvöru (smjör...)

Kvíin – Kvíabólið

- Í kvínni voru ærnar mjólkaðar kvölds og morgna.
- Kvíin var spölkorn frá bæ, en samt í góðu göngufæri þaðan.
- Kvíin var eins og lítil rétt, hlaðin úr torfi og grjóti; oftast höfð löng og mjó.
- Smalinn kom með ærnar heim á kvíabólið og þar tóku mjaltakonurnar við þeim.
- Ærnar röðuðu sér bétt meðfram langveggjum kvíarinna og biðu mjalta.

Beitilandið var misgott; kvíaánum þóttu sumar jurtir betri en aðrar til beitar. Talað var um kjarnngott beitiland, land sem gaf mikla og fituríka mjólk úr kvíaánum. Þar valdi smalinn að halda ánum sínum. Hvað segja örnefni eins og Smjörteigur og Rjómafit?

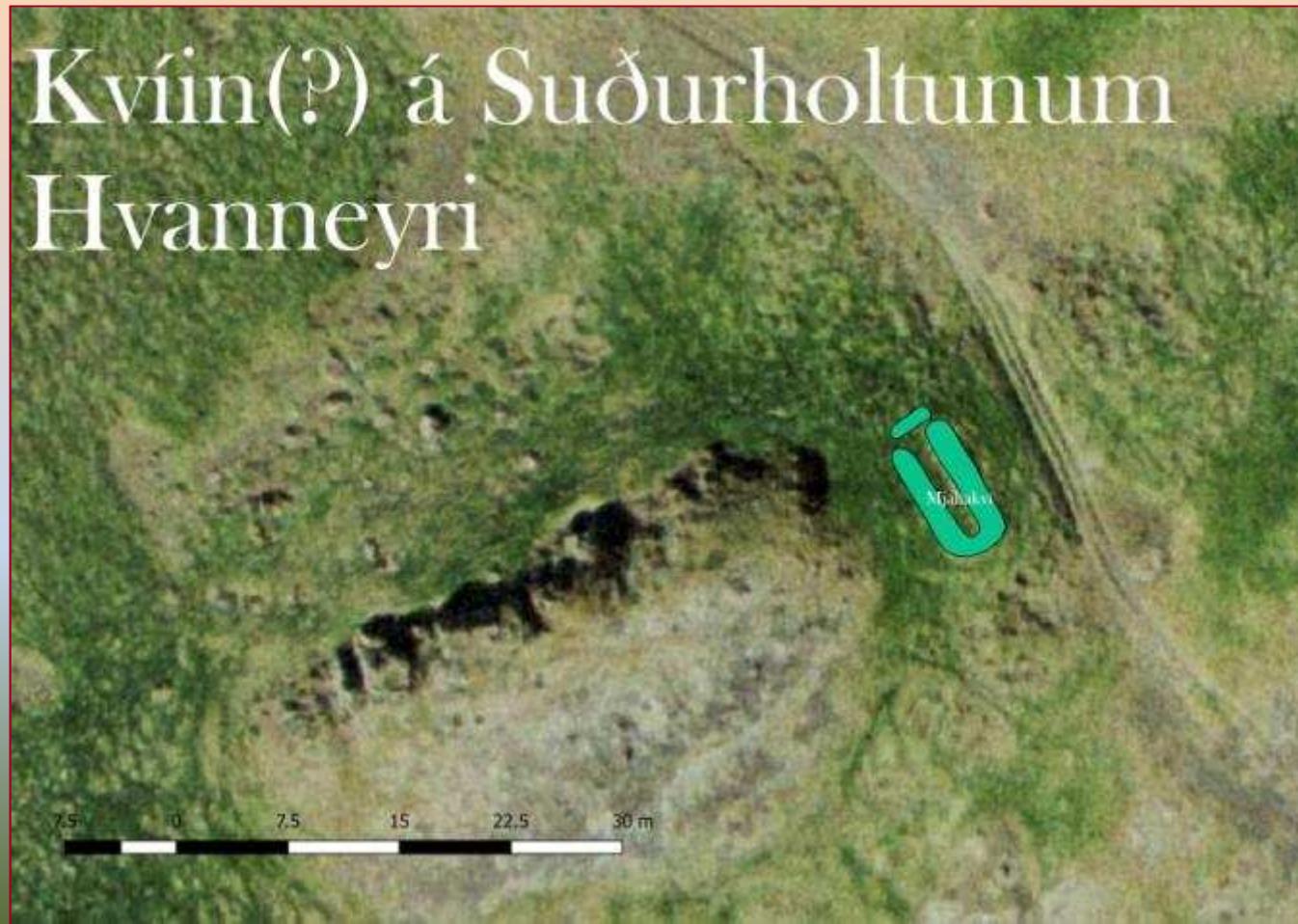

Hér standa þeir Guðmundur Bragi og Aron Bjarni í gamalli tóft sem við teljum vera kví frá Hvanneyri. Þangað er svo sem 15-20 mín gangur heiman frá Hvanneyrarbyggðinni.

Magnús Sigurðsson minjavörður hjá Minjastofnun Íslands mældi tóftina og teiknaði hana inn á loftmynd.

Klettaborgin SV-við tóftina, sem við sjáum á myndinni, hefur gefið mjaltafólkini skjól

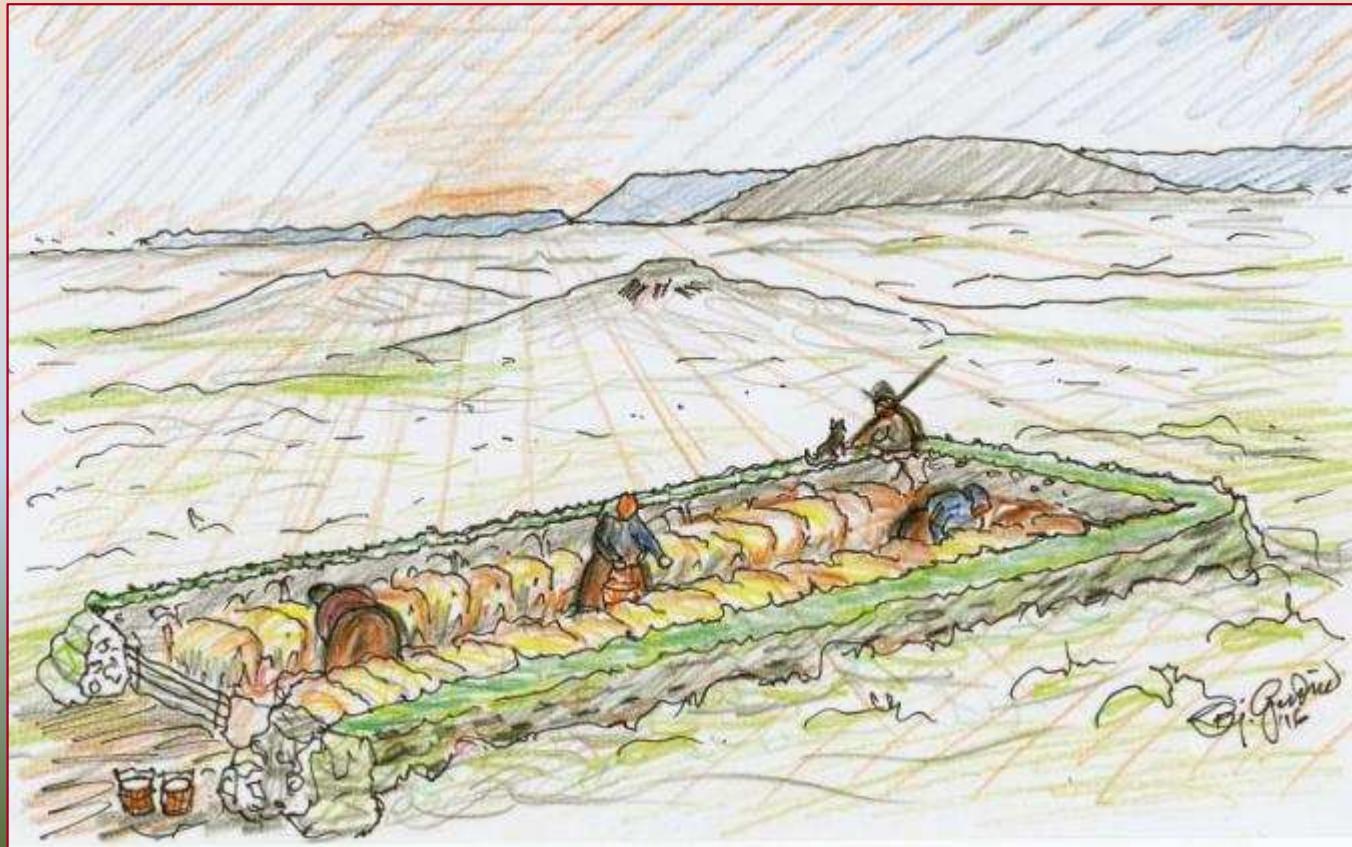
Tóftin er löng og mjó, 8 x 1,9 m; lögúnin sýnir að þetta var kví. Hvítá línan markar útlínur hennar. Hún stendur á þurrlegu og grasi grónu holti sunnan við byggðina á Hvanneyri þar sem vel sér til umhverfis.

Til samanburðar er hér mynd af mjaltakvíum í Eyjafirði um fyrri aldamót: Kvíaærnar hafa raðað sér upp, mjaltakonurnar eru að hefja mjaltir en smalinn með hundi sínum stendur á kvíarveggnum ...

Og svona gæti hafa litið út við morgunmjaltir á kvínni á Hvanneyri: Þrjár mjaltakonur, kvíaærnar 35-40 og smalinn á kvíarveggnum. Eftir mjaltir báru konurnar mjólkina heim í tréfötunum en smalinn rak ærnar á ný úti í hagann til beitar.

Mjólkin í mat

Og þegar heim var
komið var farið að
vinna úr mjólkinni:
setja hana í trogum
og byttum (þá
settist rjóminn
ofan á), strokka
rjómann í smjör
o.s.frv.

(Myndina gerði Ríkarður
Jónsson)

Og þá er hringnum lokað:

Með Guðmundi Braga og Aroni Bjarna höfum við farið frá safngripunum (mjólkuráhöldunum) til menningarlandslagsins og rifjað lauslega upp verkháttinn – verkþekkinguna.

Þannig hafa safngripirnir öðlast meira líf og skilningur okkar á hlutverki þeirra hefur aukist ...

Gripirnir, hlutverkið og umhverfið

- Þannig tvinnast víða saman í eina heild **gripirnir**, sagan um notkun þeirra (verkkunnáttan) og áþreifanleg merki í **umhverfinu – menningarlandslagið**.
- Á ferðalögum rekumst við gjarnan á minjar um veru og störf fyrri kynslóða. Þær snerta oftast sjósókn, landbúnað og/eða samgöngur.
- **Fróðlegt er að leita uppi söguna á bak við minjarnar, skoða frum-umhverfi þeirra og að tengja saman gripinn, hlutverk hans og umhverfi**

**Kvölda tekur, sest er sól,
sveimar þoka um dalinn.
Komið er heim á kvíaból
kýrnar féð og smalinn...**

*Tekið saman í maí 2016
Bjarni Guðmundsson
Landbúnaðarsafni Íslands*